

DIALOG KRING KOMMUNALT KULTURMILJÖARBETE I ÄLMHULTS KOMMUN 28 MARS 2017

SYFTE

Länsstyrelsen för dialog med kommunen om det kommunala kulturmiljöarbetet med målsättningen att öka förståelsen för kulturmiljön som faktor för tillväxt och utveckling. Genom information, inspiration och workshops ska dialogmötet bidra till bättre samverkan kring kulturmiljöfrågor och till bättre kommunikation mellan och inom organisationer.

PROGRAM

- 9:00 Samling med fika
Inledning
Syftet med kommundialogerna
Bakgrund
Information från Länsstyrelsen
Inspirationsföredrag: Kulturmiljö som resurs
- 10:10 Samtalspass utifrån fem teman:
1. Rollfördelning
  2. Kompetens
  3. Arbeta för samsyn
  4. Utveckling *och* bevarande: Älmhults tätort – Esplanaden och Stortorget
  5. Utveckling *och* bevarande: miljöer utanför Älmhults tätort
- Summering av dagen
- 12:30 Mötet slut

REGISTRERING

25 deltagare (14 kvinnor och 11 män).

Från Älmhults kommun deltog sju politiker och fem tjänstemän.

Från Länsstyrelsen deltog sju personer, varav sex från Kulturmiljö och en från Hållbar samhällsplanering.

Region Kronoberg, Kulturparken Småland AB, Kronobergs Läns Hembygdsförbund och Destination Småland deltog med varsin representant.

Föredragshållare från Landskrona stad.

Foto: Malin Ljung, Älmhults kommun

INLEDNING – VARFÖR ÄR VI HÄR IDAG?

Länsantikvarie Heidi Vassi, Länsstyrelsen

I februari 2017 presenterade regeringen propositionen Kulturarvpolitik (prop. 2016/17:116). Den innebär en samlad kulturarvspolitik och ett stärkt av kulturmiljöarbete, bland annat får nio centrala myndigheter i uppgift att ta fram vägledande strategier för kulturmiljöfrågor. Kulturarvets bidrag till en hållbar samhällsutveckling betonas, liksom att kulturarv är allas ansvar.

Man skall räkna med kulturarvet. Det är en resurs som bidrar till de tre hållbarhetsaspekterna; till exempel bidrar besöksmålsutveckling till den ekonomiska aspekten, kulturlandskapets biologiska mångfald till miljöaspekten och möten mellan människor genom lokalt engagemang bidrar till den sociala aspekten. Det kan dock finnas konfliktytor mellan

dimensionerna; till exempel kulturmiljöer längs vattendrag. Hållbarhet handlar om att försöka hitta en balans och att klara av avvägningen mellan olika intressen. Hållbar utveckling är tvärspektoriell fråga och det har även kulturmiljöarbetet blivit, vilket innebär att kulturmiljökompetens och samverkan är viktigt på alla nivåer.

Då kulturmiljöarbetet bidrar till hållbar samhällsutveckling finns det även en koppling till miljömålsarbetet. Goda exempel på åtgärdsarbete kulturmiljö/miljömål finns på länsstyrelsernas regionala sida kring miljömålsarbetet, RUS; bland annat rapporten *Välj och vraka!*

LÄNKAR

[Kulturarvpolitik \(prop. 2016/17:116\)](#)

[Riksantikvarieämbetets rapport *Räkna med kulturarvet – Kulturarvets bidrag till en hållbar samhällsutveckling*](#)

[Länsstyrelserna Regional Utveckling & Samverkan i miljömålssystemet \(RUS\)](#)

[Länsstyrelsernas stöd *Välj och Vraka! Vägledning och goda exempel inom kulturmiljöarbetet*](#)

BAKGRUND TILL LÄNSSTYRELSENS PROJEKT

Projektledare Catarina Nilsson, Länsstyrelsen

Kulturmiljöarbete handlar om att skapa förutsättningar för människor att bevara, använda och utveckla kulturmiljöer. Dagens samhällsutveckling innebär att kulturmiljöarbetet behöver ses i ett vidare perspektiv än bara kommunernas fysiska planering. Andra kommunala verksamheter arbetar också med kulturmiljöer; till exempel besöksmålsutveckling, naturvård och fastighetsförvaltning. Detta innebär att kompetens och tvärspektoriell samverkan blir allt viktigare.

Det finns flera utgångspunkter till Länsstyrelsens projekt med att främja det kommunala kulturmiljöarbetet i Kronobergs län:

- Regeringsuppdrag i Länsstyrelsens regleringsbrev
- Nationella kulturpolitiska mål (2009)
- Nationella kulturmiljömål (2014)
- Riksantikvarieämbetets vision till 2030 (2016)
- Förnyat kulturmiljöarbete – Kulturmiljöstrategi för Kronobergs län 2016-2020
- Handlingsplan 2016-2020 för att främja kommunalt kulturmiljöarbete i Kronobergs län

Länsstyrelsens regeringsuppdrag är att arbeta för de nationella kulturmiljömålen i samverkan med lokala och regionala aktörer samt att främja kommunernas kulturmiljöarbete.

De nationella kulturmiljömålen ska främja:

- ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas
- människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar fr kulturmiljön
- ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser
- en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

Riksantikvarieämbetet har tagit fram en vision för kulturmiljöarbetet till år 2030: Alla, oavsett bakgrund, upplever att de kan göra anspråk på det kulturarv som format Sverige.

Kulturmiljöstrategin för Kronobergs län 2016-2020 lägger grunden för hur länets kulturmiljöarbete ska utvecklas och förnyas. Den utgår från de nationella kulturmiljömålen och innehåller tre målbilder: breddad syn på småländskt kulturarv, kulturmiljöer utvecklas hållbart och upprätthålla levande dialog mellan aktörer.

Parallellt med arbetet med den nya kulturmiljöstrategin togs en handlingsplan för att främja kommunalt kulturmiljöarbete under perioden 2016-2020 fram. Handlingsplanen, som fastställdes i april 2016, innehåller åtgärder inom tre områden där kommunerna har identifierat utmaningar och behov: förtydliga roller och utbyta erfarenheter, öka kompetens och sprida information samt komplettera kunskapsunderlag. Det finns åtta åtgärder i handlingsplanen. Dagens dialogmöte är åtgärden A1. Ta fram ett dialogverktyg för kommunalt kulturmiljöarbete.

LÄNK

[Länsstyrelsens arbete för att främja kommunalt kulturmiljöarbete](#)

INFORMATION FRÅN LÄNSSTYRELSEN

Projektledare Catarina Nilsson, Länsstyrelsen

KARTLÄGGNING AV KULTURMILJÖUNDERLAG

Kartläggningen är åtgärd C7 i handlingsplanen och målsättningen är att öka kunskapen om kunskapsunderlag.

Som utgångspunkt används en kartläggning av byggnadsinventeringar som Länsstyrelsen genomförde 2004. Vid projektledarens besök hos kommunen tittar vi först på listan från 2004 och sedan pratar vi om vad som har tillkommit sedan dess, om det finns underlag som behöver uppdateras och om det är något kunskapsunderlag som saknas. Kartläggningen genomförs mellan december 2016 och maj 2017, och hittills har fem kommuner besökts: Alvesta, Ljungby, Uppvidinge, Växjö och Älmhult.

Reflektion kring kunskapsunderlag i Älmhults kommun:

- Materialet i sammanställningen från 2004 börjar kännas föråldrat.
- Exempel på underlag som har tillkommit är de fördjupade riksintressebeskrivningarna.
- Exempel på underlag som har uppdaterats är översiktsplanen.
- Exempel på underlag som saknas är 1900-talets arkitektur i Älmhults tätort.

Foto: Heidi Vassi, Länsstyrelsen

EKONOMISKT BIDRAG

Genom Förordning (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer [kulturmiljövårdsanslaget] finns det möjlighet att ansöka om ekonomiskt bidrag för att bevara, utveckla och använda kulturmiljöer. Enligt 9§ i förordningen finns det möjlighet att ge bidrag till "generella eller riktade regionala och kommunala kunskapsunderlag som syftar till att ta till vara kulturhistoriska värden i samhällsplaneringen". Bidraget söks hos Länsstyrelsen.

Länsstyrelsen ställer krav för att bevilja bidrag till kunskapsunderlag, som att underlaget ska:

- vara metodutvecklande
- fylla en funktion och vara till nytta för kommunen
- bli officiellt antaget i kommunen
- tas fram av personer med adekvat kompetens

Några andra saker att tänka på inför en ansökan om bidrag:

- Åtgärden får inte ha påbörjats före Länsstyrelsens beslut.
- Etappindela projekt/åtgärd som pågår mer än ett kalenderår.
- Redovisa kostnadsbild och medfinansiering i ansökan.
- Eventuellt bidrag kan uppgå till maximalt 50 procent.
- Beslutet kan inte överklagas.
- Bidrag betalas ut i efterskott.

I handlingsplanen finns även en åtgärd om att genomföra bidragsskampanj (åtgärd C8), vilket handlar om att uppmuntra kommunerna att söka bidrag för att komplettera kommunala kunskapsunderlag. Catarina kommer att arbeta med denna åtgärd senare i år, så mer information kommer.

Länk

[Information om bidrag](#)

CHECKLISTA FÖR INKLUDERING

För att tillvarata fler perspektiv i kulturmiljöarbetet finns en checklista för inkludering med som bilaga 3 till handlingsplanen. Länsstyrelsen uppmuntrar kommunerna att börja använda den. Checklistan är ingen mall utan en uppsättning av frågor, som ska hjälpa handläggaren att synliggöra vad ett inkluderande arbete innebär. Frågorna är uppdelade i fyra grupper:

1. Synliggör strukturer
2. Synliggör kulturarv som historiesyn och historiebruk
3. Synliggör mottagare och målgrupper
4. Uppföljning

Länsstyrelsen Kronoberg använder checklistan vid upphandlingar, exempelvis av vård- och underhållsplaner, då vi har bedömt att detta ger störst effekt. Det finns även planer på att införa det i ärendehandläggningen.

Länk

[Checklista för inkluderande ärendehandläggning](#)

INSPIRATIONSFÖREDRAG: KULTURMILJÖ SOM RESURS

Stadsantikvarie Lena Hector, Landskrona stad

Landskrona har 45 000 invånare och betecknas som en industristad. Det öppna landskapet präglas av vyer mot havet, bybildningar, fornlämningar och rester av skifteslandskapet. Riksantikvarieämbetet utsåg år 2015 Landskrona stad till Årets kulturmiljökommun, då staden har valt att se sina kulturmiljöer som en resurs.

Som stadsantikvarie är Lena med på startmötena i planprocessen, lämnar antikvariska utlåtanden och tar fram förslag till skydds- och varsamhetsbestämmelser.

Exempel på aktiviteter:

- Ny översiktsplan 2016 – ”Förvalta kulturarvet” är en av fem övergripande strategier
- Riktlinjer för kulturhistoriskt värdefulla områden
- Ven – områdesbestämmelser med fokus på kulturarv, landskapsbildskydd
- Detaljplan med bevarandefokus; skydds- och varsamhetsbestämmelser
- Stadsvandringar
- Stadsbyggnadskvällar
- Muralmålningprojekt
- Infill-projekt – Townhouse 2009
- Gamla byggnader med nya verksamheter – Landskrona gamla järnvägsstation, Fröfabriken
- Landskrona Fotofestival
- Det gröna kulturarvet – koloniområden, museikoloni, lekutställningen *Trädgårdslandet*
- Boken *Arkitektur i Landskrona* och arkitekturutställningen *Ritat – arkitektur för Landskrona*

LÄNK

[Landskrona stad](#)

SAMTALSPASS

Deltagarna delades in i fem grupper som samtalade utifrån fem teman:

1. Rollfördelning
2. Kompetens
3. Arbeta för samsyn
4. Utveckling *och* bevarande: Älmhults tätort – Esplanaden och Stortorget
5. Utveckling *och* bevarande: miljöer utanför Älmhults tätort

Till varje tema fanns en eller flera frågor att utgå ifrån för att för igång samtalen. Varje samtalspass var 20 minuter långt. Samtalsledare var en kommunpolitiker och Länsstyrelsens personal dokumenterade.

Några sammanfattande punkter från samtalen:

- Få in kulturmiljö tidigt och även lägga ner tid tidigt
- Antikvarisk kompetens betydelsefullt
- Tvärsektoriellt samarbete behövs
- Mest problem med att få en levande landsbygd
- Mycket fokus på byggnader, mindre på helheter och landskap

TEMA 1. ROLLFÖRDELNING

Vilken roll har min organisation i kulturmiljöarbetet?

- Vikten av informationsspridning, förebyggande information innan man ex vill bygga så kan man undvika konflikter.
- Dialog är viktigt så man inte känner sig överkörd.
- En bakgrundsbeskrivning och utåtriktad verksamhet är viktigt ut mot medborgarna.
- Älmhults kommun har påbörjat medborgardialoger.
- På landsbygden finns kollisioner mellan kulturarvsfrågor, strandnära byggande, mångfaldsfrågor m.m.
- Kulturmiljöfrågorna upplevs som ett hinder i många sammanhang.
- Staten är sektoriseraad, vilket gör det svårt att jobba tvärsektoriellt. Avvägningen mellan intressen är svår när olika kulturer möts.
- Förändringar behöver göras i viss lagstiftning. Det som driver förändring är när gränserna för lagstiftningen utmanas.
- Strandskyddet har man bekymmer med i Lis-områdena. Älmhult har behov av att utveckla strandnära bebyggelse.
- Kommunens är expansiv, befolkningen ökar mycket. Inom kommunen finns en intern vision. De enda expansionsmöjligheterna är västerut mot sjön. Tätortsnära utveckling är viktigt. Frågan är hur man genomför utvecklingen samtidigt som man tar tillvara olika perspektiv.

- Kommunens roll i planeringen är att vara möjliggörare. Man jobbar t ex med mindre yttäckande exploateringar.
- Hembygdsrörelsen och de boende är viktiga aktörer i kulturmiljöarbetet.
- I Älmhults kommun pågår ett arbete kring kulturstrategier. Debatten pågår kring bland annat samhällsutsmäckningar.
- Landskrona var inspirerande som lyckas få till nya utvecklingsprojekt och samtidigt bevara kulturmiljöer. Här fanns ett bra internt samtal inom kommunen.
- I Växjö kommun har Kulturparken Småland arbetat med att ta fram skrifter om kvarteren om vad som är särskilt karaktärsskapande i ett område, så man får upp ögonen för vad man ska tänka på. Norrköping har även varit föregångare. Förebyggande information är viktigt att satsa på.
- I Älmhult finns en konflikt i att snabbt expandera och samtidigt föra dialog i ett förebyggande arbete.
- Kulturparken kan bidra med att göra utredningar på uppdrag. Kulturparken har sakkunniga inför större ombyggnader och tillsammans med arkitekten kan ta fram ett förslag som tar hänsyn till kulturmiljön. Det kostar lite mer i inledande planeringen men det går smidare i den fortsatta processen. Kulturparken håller även i kurser för politiska nämnder, nu närmast i Ljungby och Växjö, om t ex vad varsamhet innebär. Hur kan man undvika konfliktartade situationer. Det är viktigt att motivera sina val.
- Den moderna arkitekturen måste uppmärksammas mer, de små förändringarna syns med en gång.
- Att förändra stationsområdet och busstorget i Älmhult kommer att förändra stadsbilden.
- Kommunens roll kan vara att utmana regelverken och lagstiftning för att driva utvecklingen framåt. Annars blir det en sanning att kulturarvsfrågorna används som stoppkloss.
- Attraktivitet är viktigt. När kommunen vill bygga upplever man att kulturmiljöområdena är en våt filt, man får inte göra någonting. Gäller även Lis-områdena. Viktigt att kulturmiljövärdena tas tillvara inom dessa områden.
- Uppdaterade underlag är en nyckel till en förbättrad planering. Kräver och kostar en del men ger en bättre planering.
- Ett gott exempel är att lyfta upp en hällkista inom ett område och göra ett rekreativt område i anslutning till denna.
- Länsstyrelsens roll är att stötta kommunerna och bli en för dialog om riksintressenas värden. Därefter bör kommunen förhålla sig till detta planeringsunderlag med egen kompetens.

- Inom kommunen förlitar man sig på stadsarkitekten i planeringsfrågor. När det gäller samverkan mellan olika avdelningar görs detta vid t ex remisser om fördjupade riksintressebeskrivningar. Då medverkar både tjänstemän och politiker.
- Region Kronobergs ansvar inom kulturmiljöarbetet är under omvandling i och med den nya Kulturarvspolitiken. Region Kronoberg fördelar idag ut medel till kulturverksamhet. Idag är det enbart Kulturparken som har uppdraget att främja kulturmiljöarbetet. I Kulturarvsproppen föreslås att museerna får ett tydligare kulturmiljöuppdrag. Vi jobbar även med projektmedel där kulturmiljöarbetet kan komma in. Flera områden finns utpekade i kulturplanen såsom ex Linnés Råshult.
- Region Kronoberg har ett bra nätverk med kulturaktörer och kommuner där man lär av varandra. Utvecklingen är positiv där t ex den offentliga konsten ligger på agendan. Ljungby kommun diskuterar ett kulturhus, en idé kan vara att utbyta erfarenheter mellan kommunerna.
- Hur samarbetar man mellan olika nämnder? Kulturmiljöarbetet borde kunna ingå i utvecklingsfrågorna. Inom kommunen skulle man kunna samordna varandra bättre och samtalet mellan nämnderna.
- Vikten av kommunikation och förebyggande arbete när det gäller kulturmiljöfrågorna. Förarbeten är viktigt att lägga ned mer resurser i när utvecklingen går fort.
- Älmhults kommun siktar på att växa i tätorten och med 4000 invånare.
- Miljö och byggnämnden inom kommunen tar inte allt så stor hänsyn till kulturmiljöfrågorna. Vore angeläget att utveckla samtalet och dialogen med fler perspektiv. Tankar om betydelsen av kulturmiljöarbetet finns efter denna dag. Tjänstemännen med stadsarkitekten har dock detta perspektiv med sig inom kommunen.
- Kvalitet tar tid och det kan vara värt att det får ta tid. Kompetens finns, om inte inom kommunen, så på andra ställen. Det finns människor som är villiga att betala mer för kvaliteter i en byggnation eller en omgivning med rikt innehåll.
- Kulturen bör finnas runt torget i Älmhult. Frågan är om vi har råd till det. Kan man rigga ett projekt kring detta?
- Exemplet stengärdesgården vid det nya IKEA-varuhuset. Det var en infekterad fråga. Här borde dialogen fått ta mer tid och använda kulturmiljökompetensen på ett bättre sätt. Hade det varit ett annat företag skulle byggnationen och bevarandet skett på ett annat sätt.
- Kommunens roll kan även vara att ifrågasätta gällande regelverk. Om man aldrig ifrågasätter sker kanske aldrig någon förändring.

- Finns ett behov av fler dialoger kring riksintressen. Finns informationsbrist som inte når fram. Känns som områden med hinder och stopp. Hur hantera dessa områden med mycket värden.
- Kultur och fritidsnämnden inom kommunen ser att det finns inblandade med många olika professioner. Viktigt att jobba med en bättre delaktighet inom kommunen. Det bör finnas en tydlig linje var frågor väcks, diskuteras och beslutas. Idag är det splittrat på flera olika avdelningar och nämnder. Det är en utmaning när många är inblandade. Kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret men viktigt att identifiera vem som har ansvaret när det är så många inblandade. Det kan fungera bra så länge konflikterna inte finns. Men blir det problem när forum saknas. Kulturnämnden får inte alla information om utvecklingsfrågor exempelvis p g a strukturen.
- Planarkitektens perspektiv är att det inom planeringen bör kulturmiljöfrågorna finns med när man t ex genomför utomhusmiljöer. Man bör se kulturmiljöer som en tillgång istället för ett problem. Exemplet vid lokaliseringen av en skola och placeringen. Tekniska kontoret har idag kultur och fritidsfrågorna. Underlag som används är t ex webb-GIS. Samrådet sker med Länsstyrelsen i planhanteringen.
- Kommunens kulturmiljöstrateg är viktig liksom arkivarien som har ett intresse och kunskap om Älmhult. Dessa kompetenser bör tas tillvara på ett bättre sätt inom kommunen. Måste vara uttalat att dessa kompetenser finns.
- Tiden är en faktor i de flesta sammanhang. Viktigt att göra ett bra förarbete. Så snart förändring skall genomföras startar en stor debatt. Kommunen behöver göra ett internt arbete innan debatt förs med allmänheten. Kommunen behöver ha en egen uppfattning innan man för dialog med allmänheten. Saknas en kulturmiljövision inom kommunen.
- Vissa bygder är mycket aktiva och andra mindre aktiva. Finns en problematik att det saknas ett forum för flertalet i tex referensgrupper. Inte bara bevarare eller bara förnyare. Hur når vi det stora flertalet? Kommunens roll är att hitta aktörerna och lyfta och stötta så att viljan kan komma till sin rätt.
- Länsstyrelsens roll är att stötta och främja kulturmiljöarbetet och då framförallt tydliggöra de statliga intressena.
- Stadsarkitekten anser att kulturmiljöarbetet är splittrat inom kommunen. Det finns flera kompetenser såsom bygglov, kulturmiljöstrateg, arkivarie utan uttalad roll. Hur kommunen skall knyta ihop detta och arbeta mer samlat med kulturmiljöfrågorna

finns det ett behov av att ta tag i. Både rollfördelningen inom och gentemot andra organisationer bör diskuteras.

- Kommunarkivarien är mycket tillfrågad om rådgivning. Här finns mycket kompetens och ett stort kontaktnät utåt. Föreningslivet är en stor resurs där man bör knyta bättre kontakter och samverka kring t ex vandringsleder. Kommunarkivarien har mycket kunskap som inte kommer till sin rätt.
- Destination Småland har inte så stor kunskap om det historiska innehållet men kan tillföra kunskap om turismnäringen och vad besökarna lockas av. Visit Sweden pekar på att Sverige bör vara "something else". Här platsar Älmhults kommun. Det finns fler samarbetsytor inom kommunen som vi inte nått ännu.
- Hur använder vi den befintliga kompetensen. Viktigt att ta reda på vad vi har för kunskapsmaterial och hur vi använder materialet. Krävs kanske att arbeta mer i projektform för att ta tillvara fler kompetenser inom kommunen. Vi måste tydliggöra rollerna inom kommunen. Att ingå i ett projekt är lättare att få ta del av flera kompetenser än att t ex en person får kommunantikvariefunktionen.
- Länsstyrelsen kan se att det skulle kunna vara metodutvecklande för en bidragssatsning att inom ett case arbeta med flera kompetenser.
- Tidsaspekten är viktig att ta med som en faktor. Förberedande arbete kan man vinna på i slutet av en process. Kulturmiljöfrågorna kan bättre balanseras om man hinner förbereda. Mycket frustration uppstår i slutskedet när man inte tagit in alla aspekterna och tagit sig tid i början. Tidsplaneringen måste man fundera över, d v s när olika saker sker. En tydligare styrning och ledning kan vara bra för att kulturmiljöfrågorna ska komma upp på bordet. Behövs lite direktiv med fokusområden och prioriteringar.
- Behövs mer information om den nya kulturpolitiken så att kulturmiljö blir en angelägen fråga.

TEMA 2. KOMPETENS

Är antikvarisk kompetens av betydelse i det kommunala kulturmiljöarbetet?

Om ja, varför?

Hur använder Älmhults kommun antikvarisk kompetens?

- Ja!
- Älmhult borde ha en stadsantikvarie, kompetens krävs för bedömningar
- Kompetens behövs för att bra saker ska kunna göras med bebyggelser och miljöer, för att förstå att det inte ligger en "död hand" över kulturmiljöer.

- Hur jobbar vi med kulturmiljöfrågor i en mindre kommun? för att svara på det krävs kompetens
  - Fokus till att börja med på Älmhults tätort, bef. material behöver uppdateras, omarbetas, nya material måste tas fram. Men ska detta beställas av kompetenser eller ska kommunen ha en egen kompetens som gör detta?
  - Älmhult köper in antikvariska kompetens idag, men det blir brottstycken, ingen långsiktig helhetssyn.
  - Antikvarisk utredning över tätorten, -70-tal och 90-tal, nya underlag behövs.
  - Kommunen behöver många kompetenser, ekolog, biolog, antikvarie, svårt att få råd till allt detta
  - Kan underlag ersätta kompetens? Nej, egentligen inte...
  - Politisk vilja finns att öka kompetens och att jobba mer med kulturmiljö
-
- Ja!
  - Älmhults kulturstrateg är byggnadsantikvarie, den kompetensen borde kunna användas, sitter på plansidan i kommunen
  - Centrumplanen
  - Strategier för nyinventeringar behövs, vad ska inventeringar syfta till, vad ska de vara till för nytta?
  - Träffa medborgare och informera om projekt, om arbeten i kommunen, detta är viktigt för att kunna få acceptans (bland medborgare) för att kulturmiljön ska spela in i planeringen.
  - Informationen kring planeringen måste bli mer lättillgängligt
  - Gedigna bakgrundsarbeten i planeringsunderlagen är viktigt, grundarbeten som bygger på kunskap och kompetens, detta för att (som politiker och tjänsteman) kunna känna sig trygg i fattade beslut om planer och våga stå bakom planer som kanske blir kritiserade.
  - FÖP, centrumplan, grönstrukturplan, inventeringar behövs, titta på gamla planer för inspiration, antikvarisk kompetens behövs
-
- Ja!
  - Kommunen måste försöka ta till vara sina kompetenser, inventera och samla ihop de kompetenser som finns på kommunen
  - Kommunen förstår inte sin egen makt att kunna använda kulturmiljön, eller att kunna säga ifrån då kritik kommer om planer och bebyggelse.
-
- Ja!
  - Regionen stöttar kommunalt kulturarbete genom sitt projekt
  - Regionen har inte någon uttalad antikvarisk kompetens

- Kommunen är där besluten och riktlinjerna ska fattas och tas
- Kommunen måste inventera vad som finns, sen dra upp riktlinjer mot vart man vill, sen göra bra planer för detta
- ÖP, FÖP, kommunen behöver jobba med dessa, måste ha dem som underlag att "hålla sig i när det blåser" för att veta sin egen inriktning med byggande, utveckling.

- Ja!
- Svårt för en liten kommun där man som t.ex. politiker eller tjänsteman blir igenkänd och ifrågasatt av allmänhet. Det är alltså svårt att ta "svåra, kontroversiella, visionära" beslut kring bebyggelse.
- Svårt då kommunen har stor omsättning på personal, handläggare kan inte trakten eller slutar när de lärt känna trakten och kan vara en resurs för kommunen, kompetens försvinner
- Bra med utställda planer där folk får möta planerare och lämna synpunkter
- Ta hand om kulturmiljön i planer och program, politikerna måste dra upp riktlinjerna, planerna,
- Låta planer mogna så allmänhet "hänger på", lyssna på åsikter, försöka arbeta in synpunkter i t.ex. DP,
- Använd kulturmiljön som en möjlighet i planering

- En sista allmän synpunkt framskyttade lite här och där i diskussionerna ovan: Vad händer nu då? Det svåra nu blir ju att arbeta med allt detta och förändra arbetssätt och strukturer i kommunen. Utmaningen blir att ta tag i detta och få till resultat.

TEMA 3. ARBETA FÖR SAMSYN

Vad kan kommunen göra respektive inte göra inom kulturhistoriskt värdefulla områden?

Vilka kunskapsunderlag och planeringsunderlag tydliggör förutsättningarna?

- Planbeskrivningar – vad kan kommunen göra i dessa beskrivningar?
- Planbeskrivningen är en process.
- Vad för man göra och inte göra. Upplevelse bland "folk" att man inte får göra som man vill.
- Rättvisa, att allt och alla behandlas lika.
- Det är ett tryck på kommunen vid till exempel skapandet av översiktsplaner. Från vad är något oklart.
- Ett behov av att det finns kulturmiljöbeskrivningar.
- Kommunen vill bevara Rutnätsstaden och Stinshuset.

- En kulturmiljöplan över centrala delar av Älmhult tätort ska finnas.
- Det finns delvis kulturmiljökompetens i form av en arkivarie och en kulturmiljöstrateg.
- Lättare att diskutera och engagera över kulturmiljö på landsbygden än i staden. Finns inga hembygdsföreningar i stan.

- Översyn på de områden som finns och eventuella nya områden som kan tänkas tillkomma.
- Förmedla budskapet, dessa områden och dessa värden finns.
- Vilka förutsättningar finns och hur jobbar kommunen utifrån detta? Inte bara vad de inte får göra och vad de får göra.
- Kulturvandringar utanför tätorten i kulturhistoriskt intressanta miljöer.
- Önskemål om att göra Stinshuset publikt.
- Möjligheter att kunna vara verksam i och att kunna använda miljön.
- Besöksnäringen är viktig, strövtåg, vandringar, kulturstigar m.m.
- Det behövs en förståelse för kulturmiljön, utbildnings- och informationsinsatser kan behövas.
- Långsiktiga mål med den nya bebyggelsen. Bebyggelse på fel eller rätt plats? Begränsa hus och bebyggelse med "fel" skala, färgsättning osv.
- Ny bebyggelse utifrån områdets karaktär och särart. Varsam ny bebyggelse.
- Önskan om kulturmiljöprogram. Kunskapsunderlag är detsamma som förståelse över ett område och en berättelse.
- Redan befintligt bebyggda områden, vad var syftet, en gång i tiden, med att bygga på ett speciellt sätt? Detta kunde vara bebyggelse med innegårdar för att slippa trafiken och väderskydd. Det kunde även varit en standardhöjning gentemot det gamla.

- Vad är syftet med kulturmiljöinventeringar? Hur kan inventeringar och kunskapsunderlag användas i till exempel planer?
- Det ska finnas ett mervärde i bebyggelsen och i områdena. Vad kan göras eller förändras i bebyggelsen eller i landskapen?
- Hur mycket kan det ändras i till exempel ett riksintresse för att det ska kunna bli brukbart och bebodligt?
- En expansion i staden kommer märkas. Men hur kommer den märkas? Det byggs även på landsbygden. Hur kommer det märkas där?
- Vad finns det för strategi i översiktsplanen? Förändring sker oftast på privat initiativ. Vad kan kommunen göra för att stödja detta, till exempel med infrastruktur och service? Hur bygger kommunen själv, vilka värden utgår man ifrån?
- Komplettera kulturmiljöplaner eller liknande, på landsbygden och i byar.

- Översiktsplaner har betydelse! Översiktsplaner kan både stjälpas och hjälpa nybyggnation.
- Vad vill kommunen, det är ett kommunalt ansvar att få ihop många bitar, inte bara kulturmiljövärden. Exempelvis vatten/avlopp, infrastruktur och liknande.
- Målsättningen är att ta till vara de värden som finns och integrera dem i planeringen.
- Nya inventeringar. En uppvärdering, nya miljöer, en revideringsinventering.
- Kulturlandskap – odlingslandskap. Vart vill folk bo, vad värdesätter folk?
- Jobba med tystare miljöer. Verkar finnas efterfrågan av tystare miljöer.
- Kulturmiljön ska ses som en resurs i samhällsbyggnaden.

- Stadsområden – värdefulla kulturmiljöer.
- Finns det en samsyn för att bygga på höjden?
- Tryck på att förtäta och modernisera(?). Många människor vill bo centralt.
- I Älmhult finns begränsningar i expansionen, finns till exempel mycket moss- och myrmarker i stadens närområde.
- Upplever att byggnadsminnen har hårda regler omkring sig.
- Kan det ske förändringar i riksintresse, det kan skapas en utveckling i kulturmiljön.
- Kan det bli så att hus flyttas? Förloras kontexten i så fall?
- Vad kan göras i miljöer? Många intressen och många som ska säga sitt, till exempel Trafikverket och andra myndigheter och instanser.
- Ofta sägs det inte nej, men ställs krav på att det ska göras på ett snyggt sätt. Detta kan vara för tillgängligheten och att det blir för en hållbar förändring.
- Oklart vad som är ”skyddat” eller inte.
- Kommunen gör detaljplaner och på så sätt markerar en vision. Långsiktighet i bestämmelserna – bevarande, regleringar, rivningslov.
- Vad får kommunen göra inne i byggnader?
- Nya funktioner i byggnader och boenden – varsamt hanterande.

- Kommunen kan göra mera i värdefulla kulturmiljöer än vad de tror.
- Kommunen bör underlätta inför byggnationer.
- Säg inte ”kan inte” – säg istället ”det borde kunna lösas”.
- Flexibel, olika lösningar utifrån och med hjälp av de lagar och bestämmelser som finns. Lagarna som finns kan vara bedömningsaker.
- Vad har kommunen tänkt sig – planer, visioner.
- Det kan låsa sig vid ett synsätt och då leda till att det inte går.

- Utveckling av kommunens kulturbebyggelse. Utveckling med hjälp av de förutsättningar och de värden som finns.
- Att vara rädd om det man har.
- Det är bra att allmänheten tycker till.
- Kulturen och kulturmiljövärdena borde ta kommandot oftare.
- Vad finns och vad har kommunen för tankar kring identitet i bebyggelsen?
- Värdefull bebyggelse berikar om det finns en historia knuten till den

TEMA 4. UTVECKLING OCH BEVARANDE: ÄLMHULTS TÄTORT –
ESPLANADEN OCH STORTORGET

Älmhults stationssamhälle är en kulturmiljö av riksintresse.

Hur bör denna del av centrum utvecklas så att de riksintressanta värdena inte skadas?

- Därför Älmhult finns till, järnvägen är en förutsättning. Typiskt järnvägssamhälle.
- Torgets framtid- intressanta diskussioner- hettat till. Hur mycket tänker man på kulturen- stinsahuset. Förs diskussioner om konstnärlig utveckling.
- Stinsahuset- vad ska inrymmas- viktigt att hitta en hållbar utveckling. Processen har precis startat upp.
- Lättare att se det historiska i en äldre stad.
- Spenatkoppen- de som arbetade vid järnvägen fick plättar att odla på. Vill bevara. Stadsodling kanske.
- Vilka vistas i stationssamhället, människor som kommer till Älmhult och människor som åker ifrån.
- Återvändarna - vill kunna få uppleva sin barndoms stad.
- Vad är planerna? Torget ska utvecklas- två olika förslag - ska diskuteras politiskt - medborgarna- fokus på mötesplatser - kulturen borde bli synlig i torget. I lokaler kring centrum.
- Är torget levande? Folk upplever att centrum är dött. Vad kan kommunen göra?
- Skapa flöden. Kommunala verksamheter.

- Vad finns det för behov att utveckla centrum? - förtätning- finns intresse av att bygga högre hus i Älmhult -gäller att anpassa sig till riksintressets värden
- Torget- öppet hus i tre dagar - handlarna vill få ett större flöde av människor, den äldre generationen vill återskapa torget, de yngre vill få till mötesplatser. Viktigt att få in funktioner- på sommaren är det mycket folk men på vintern är det dött.

- Finns behov av att möta våra arbetspendlare i centrum. Vad är det för service de behöver. Hur kan området förskönas så att det blir en positiv bild.
- Hur höga hus får man bygga i rutnätsstaden? Hur påverkar höga hus mot de andra miljöerna.
- Behövs bygga lägenheter i centrum - kvaliteter i bebyggelsen - har ändrats mycket i Älmhults centrum - inte så mycket bevarat. Vilken typ av stilutformning ska få dominera? Viktigt att bibehålla öppenhet.
- Mer beskrivande om hur miljön har sett ut: utställningar- appar.
- Använda sig av modern teknik för att kunna återskapa något- lär känna din stad- turismen- dokumentera sin samtid-
- Vi glömmet samtiden.
- Kommer att få två caféer runt torget- bidra till att fler kommer ut. Cafékulturen har dött ut under 70-talet men kommit tillbaka under de senaste åren. Den nya generationen som flyttar hit- medvetna människor i 30-50 år. Fokus på hållbarhet och integration.
- Kommunen och fastighetsägare måste se till vilka verksamheter de vill ha runt torget. Måste ha en färdig bild av hur de vill att samhället ska utvecklas. Olika åldersgrupper har olika behov.
- Få en förståelse för hur samhället har utvecklats- vilka tankar har funnits under resans gång- vilka influenser har funnits.
- Finns människor som vill exploatera torget- börjar man bygga på torget försvinner tanken med ett öppet torg- viktigt att lyfta fram fondbyggnaderna osv. Riksintressets kärnvärden.
- Viktigt att få människor att vilja använda platsen.
- Viktigt att få med näringslivet- utveckla handeln. På vintern är det en död yta.
- Identifiera flödena, vilka människor rör sig? Vilka är behoven?
- Kunna flytta ner turistverksamheten till stinsahuset under sommaren. På vintern skulle kommunen kunna boka byggnaden.
- Anpassa byggnaderna efter tillgänglighetskrav.
- I stationshuset finns konferenslokaler på övervåningen. Identifiera vilka lokaler som finns i kommunens fastigheter och använda dem mer effektivt.
- Många vill ha en lekplats på torget. Koppling till Linné. Koppling till Ikea. Design och trädgård.
- Destination Småland - design - kan man få Älmhult att bli ett designmecka. Hitta en profil och varumärke. Måste vara lätt att förstå för folk som kommer utifrån.
- Vad har Älmhult för stil? Känns som om det är väldigt blandat. Intressant med 50-70-talsbebyggelsen.

- Intressant bebyggelse i allmännyttan från denna tid. Viktigt att identifiera dessa värden.
- Upplevelsen av staden- arbeta med ljud och ljus- offentlig konstinstallationer.
- Spenatkoppen- trädgårdspark åt SJ- odla grönsaker - inspekterades av tjänstemän på SJ - i Älmhult odlades spenat framför stationsbyggnaden- koppla ihop med Linné och stadsodling. Förstärka varumärket Linné.
- Aktuella frågor- centrumplan- har haft öppet hus i stinsahuset och andra träffar där Allmänheten fått säga sitt.
- Busstorget- ny detaljplan- bygga på höjden.
- Gäller att inte stänga in torget.
- Skala- hela innerstan har ju en skala och det är viktigt att förhålla sig till detta.
- Buller kan ställa till det vid byggande. Riksintresset är ingen död hand och det går att utveckla.
- Lyssna in vad medborgarna vill ha. Störst efterfrågan att bo i lite höga hus.
- Det är viktigt att bygga för framtiden. Vi vet inte hur det kommer se ut men vi måste våga spåna.
- Fotavtrycken på staden – bygga högt för att undvika att ta för mycket plats i anspråk.
- Bygga högt där det går – borde ta fram en handlingsplan för vart det går att bygga högt.
- Torget – förtätningar runt torget - använda torget för att skapa liv. Få ner folk till centrum - ett centrum där det händer något. Vad vill man ha torget till?
- Skapande av miljöer.
- Vad möts man av när man kommer med järnvägen. De som går av tåget ska veta att de kommit till Älmhult. Utnyttja IKEAs designer till en sådan park på torget. Dra nytta av att IKEA är det största besöksmålet i länet.
- Höga hus och stinsahuset.
- Lätt att skylla ifrån sig på skyddet. Att det finns begränsningar. Politiker har inte detaljkunskapen om hur skydden fungerar i detaljplaner osv.
- Hitta verksamheter som kan få byggnaden att leva.
- Att förändra byggnaderna med varsamhet. Att hitta detaljer.
- Att hitta proportionerna för nytt byggande inom riksintresset.
- Hur möts man när man kommer till Älmhult. Handlarna ska sätta liv i torget.

- Många som har åsikter om torget. Torget har alltid varit uppe till debatt. Torget karakteriserar Älmhult- oerhört identitetsvärde. Testat konstverk men gått tillbaka till ursprungstänket.
- Hålla kvar folket på torget.
- Marknader, lekkonstellationer. Barn håller människor kvar. Få folk att samlas runt gatubilden.
- Årsringar- moderna hus – viktigt att identifiera de moderna årsringarna.
- Målat på mosaikutsmyckningar – viktigt att de får bevaras. Identifiera värdena i den moderna bebyggelsen.
- Årsringarna syns interiört i Ikeamuseet – göra kopplingar till museet och årsringarna i staden. Olika trender och moden.

TEMA 5. UTVECKLING OCH BEVARANDE: MILJÖER UTANFÖR ÄLMHULTS TÄTORT

Många områden utanför Älmhults tätort har för närvarande lågt tryck på nya bostäder och det finns odlingslandskap som växer igen. Byggnation i strandnära lägen är en svår balansgång mellan skydd/tillgång för friluftsliv och behov av bostäder.

Hur kan kommunen använda, utveckla och stärka landsbygdsmiljöerna?

- Kulturbyggnadsmiljöer ute på ortsnivå, har vi det?
- Museet: Antikvarisk medverkan i bygglovshantering, Växjö använder sig mycket av detta, museet för rådgivning. Godsmagasinet i Eneryda och Lokstallarna i Älmhult har varit på tapeten, nu tittar man på Diö magasinhus.
- Länsinventering stations samhällen, dock endast Alvesta som är skyddat. "Vanliga" särskilt intressanta fastigheter har inventerats. Diö möbelfabrik.
- Många byggnader inte skyddade, ofta är dialog med ägare en god nyckel och ingång till utvecklande och tillvaratagande.
- Den Småländska landsbygdsidyllen, risk att den förvanskas? Bete viktigt. Bebyggelse på god jordbruksmark har blivit mer restriktiv.
- Kan man göra nåt för att få folk att bo kvar på landsbygden? Politisk fråga, infrastruktur och kommunikation grundbultar. Turistnäringen viktig, men beroende av kommunikationer.
- Älmhult expanderar mycket nu, utåt, emot kulturmiljöerna. Anpassa bebyggelse till kulturmiljöer, ta till vara. Kommunala kulturmiljöer, kommunala kulturresevat, här har kommuner möjligheten att agera relativt "fritt". Bebyggelseanpassning, egentligen det ända och främsta man behöver ha i beaktning när man vill närma sig kulturmiljöer med ny byggnation.

- Sammanhållen bebyggelse. Fortfarande en vedertagen "no go" stämpel beträffande kulturmiljöer, men handlar om anpassning.
- Blir ofta fokus på samhällsnoderna. Inte så många livsmedelsproducenter, de som verkar arrenderar ofta 5-6 gårdar. Generationsfråga, växer igen. Bete viktigt.
- "Jordbruk som kan överleva" öppna upp gårdsgårdar för att skapa rationell jordbruksmark, exempel från Öland på kompromisser när intrång gjorts i stenmurar för att skapa tillgång till större arealer. Svårt att leva på sina verksamheter på landsbygden.
- "Ibland blir man hemmablinda", när Funkisfabriken togs upp, bra med folk utifrån. Attraktiva bostäder, byggs inte snyggt och kulturtigt längre. Lättare att prata kultur i en gammal miljö, som i exempelvis i Landskrona. Inget etablerat forum för kulturarbete i Älmhult, kulturfrågorna poppar upp i olika sammanhang.
- Visa upp det vi har för att visa/skapa stolthet. Kulturen borde ha en dominerande roll kring torget där den kan marknadsföras.
- Folk måste kunna bo men samtidigt kunna försörja sig i anslutning till kulturmiljöerna.
- Aktiviteter och events för att väcka intresse och introducera människor för kulturmiljöer.
- Beträffande strandskydd, motarbetar inte förbuden. LiS har inte varit bra i Älmhult, Länsstyrelsen som motståndare, sa nej (4 år sen ca), luften gick ur, krav på större planer inte frimärksutveckling.
- Hembygdsföreningarnas roll, svaga i stadsbygd men starka på landsbygden, kan kanske använda dessa på annat sätt, nu i "sovstadie", kan användas för att besvara frågan "var är kulturhistoriskt intressant i denna bygd?"
- HBF har också koll på nyare kulturhistoria, 60/70 tal
- Römningen, hembygdsföreningar varit de främsta drivande, eldsjälarna behövs.
- Kulturstigar, komma ut i naturen och få historien samtidigt.
- Arbeta kvalitativt, efter vad varje ort har för kulturhistoriskt tillgång.
- Samhällsservice viktigt på landsbygden, folk drar sig till tätare bebyggelse. Bor inte folk där finns inget behov, finns det service kanske området blir mer attraktivt att bosätta sig i.
- Djurhållning viktig på landsbygden.
- Råshult bra exempel, service finns, har skapat stolthet för Älmhults borna.
- Lyfta upp sådant som fallit i glömska, i Diö ex, vad finns som inte syns?
- Hur göra kulturhistorien lättillgängligt för nyinflyttade

- Hemmablindhet ett faktum, nya ögon kan se det "osynliga".
- Dansbanan byggas upp i Bökhult, romantiserad, önskemål.
- Kontraster i Älmhult mellan olika kulturmiljöer, en resurs.

- Problematiskt idag, kulturmiljöerna på landsbygden brukas inte. Tvetydighet från staten, å ena sidan vill ha mångfald av biologiska värden, å andra sidan säger man stopp till utveckling och tillvaratagande
- Lokal livsmedelsproduktion en nyckel. Kommunen måste hitta sätt att indirekt stötta p g a lagen om offentlig upphandling.
- Granplanteringarna problematiska, minskar attraktiviteten.
- Generationsfrågan på landsbygden, finns kunskapen bland de yngre? Verksamhetsförberedande utbildningar?
- Livsmedelsproduktion blivit en mer central fråga
- Besöksnäring, vandringsleder, information behövs.
- Vandringleder, stor efterfrågan, de sköts dock ej. Service behövs.
- Kan ta betalt för mer attraktioner som idag är gratis.
- "LIS är döden". Nu när domstolarna handlägger ärendena så har processen blivit ännu svårare.
- Vattenanknutna kulturmiljöer orimliga kostnader som läggs på privatpersoner för iordningställande.

- Levande landsbygd, vad görs för att attrahera, framförallt unga människor? Svårt att nå ut, stopp, Strandskydden sätter stopp. Det gamla odlingslandskapet utnyttjas inte, viktigt att locka unga. Öppna upp landskapen, försöka se till att granskogarna inte brer ut sig mer.
- Mycket att ta i beaktning om man vill bosätta sig, kontakt behövs med flera olika organisationer, men ingen vägledning finns. Enklare att bosätta sig på kommunal mark.
- Levande gårdar, kommunikation viktig för företagare.
- Fiber och mobiltelefoni nödvändigheter, företagare begränsas utan god uppkoppling.
- Många områden med täckningsskugga (mobiltelefoni) i Älmhult
- Grön rehab, samverkan med universitet.

DELTAGARNAS UTVÄRDERING AV DIALOGMÖTET

FÖRVÄNTNINGAR PÅ DAGENS DIALOGMÖTE

Utbyte av erfarenheter
Hoppas på bra diskussioner!
Bra idéer på hur vi kan "utnyttja"/använda oss av våra kulturmiljöer för utveckling av kommunen.
Att kultur och miljö bidrar till tillväxt och utveckling.
Se möjligheter i stället för hinder
Insyn i kulturmiljöarbetet
Ska bli roligt att träffa representanter från Älmhults kommun
En bra plan för att utveckla och positionera kulturen och kulturmiljöerna i Älmhults kommun och Kronoberg
Utvecklande samtal
Ökad förståelse för Länsstyrelsens roll och hitta områden för samarbete
Dela med mig av min syn på kulturmiljöarbetet
Lära mer om det kommunala kulturmiljöarbetet
Ser fram emot samtal och dialog
Spännande samtal
Utvecklade samarbeten
Utbyte & spännande samtal
God och öppen dialog
Kommunen komma vidare i kulturmiljöarbetet
Inspiration om hur man jobbar med kulturmiljö 2017!
Få kännedom om fällor och fallgropar vad gäller kulturmiljöarbete

DETTA VAR BRA PÅ DAGENS DIALOGMÖTE

Många positiva medverkande!
Bra och korta frågor!
Frågor kom upp som jag inte tänkt på. Nya perspektiv
Miljö och Bygg har mer makt än vi vet
Att få diskutera
Möte med flera olika organisationer
Intressanta ämnen
Bra diskussioner
Alla bidrag och jag lärde mig mycket
Kulturmiljö = möjlighet
Många olika roller var med
Nya argument har kommit till mig från kommunen!
Ni har bjudit på er själva – öppnat upp för dialog
Inspirationsföreläsningen från Landskrona
Öppet samtal

Politiker lyhörda
Bred erfarenhet av deltagarna
Bra med dialog i smågrupper. Blir bra samtal, Prestigelöst
Intressant sätt arbeta med denna fråga
Dialogen – en bra mötesform och intressanta frågor
Överhuvudtaget en bra dag. Både Lena Hector och samtalspassen.
Bra upplägg med dialoger utifrån tema och fullt fokus på en kommun.
Bra med miljöombytet. Att få komma ut kan vara bra i en grupp.
Kunskapsutbyte
Bra att dialog sker. Mötas för förståelse!
Mycket bra samtal med många nya perspektiv & idéer.
Bra med miljöombytet.
Bra dialog i grupperna.
Bra gruppindelning.

DETTA KAN FÖRBÄTTRAS TILL KOMMANDE DIALOGMÖTEN

Hade varit spännande att höra den aktuella kommunen berätta om sitt kulturmiljöarbete inledningsvis.
Kanske lite mer tid i varje grupp. Vi blev inte riktigt klara alltid.
Man kan bli störd av varandra när man sitter i samma rum
Svårt att hålla tråden men det gör kanske inget
Det kunde varit ännu tydligare i utskicket vad syftet med förmiddagen var.
Tydligare organisation kring grupperna och vart vi ska vara.
Vilka kulturmiljöer finns idag som prioriteras av Länsstyrelsen → kan vi lyfta "dolda" platser, evenemang, knyta lokala föreningar.
Mindre lagstiftningen, ännu mer inspiration till en början!
"Synd" att vara samtalsledare! Missar ju alla andra intressanta diskussioner.
Borde fått värdebeskrivning och uttrycken för riksintressena innan för att kunna identifiera dessa bättre. Alla känner inte till dessa.
För mycket stadsperspektiv
Informationsstrategi!?